

К.С. Вінакурава (Віцебск)

ЭТНАКУЛЬТУРНЫ ЗМЕСТ КОЛЕРАПІСУ Ў ПАЭЗІІ Р. БАРАДУЛІНА

Як вядома, колерапіс – адзін са сродкаў мастацкай выразнасці, які пісьменнікі шырока выкарыстоўваюць у сваіх творах, каб надаць мастацкаму апісанню большую дакладнасць, трапна абмаляваць прыроду, паказаць пачуцці герояў, іх знешні выгляд і інш. Між тым, каларыстычная лексіка мае вялікае значэнне для спасціжэння культуры і светабачання народа, да якога належыць пісьменнік. Частата і выбар ўжывання каларонімаў, а таксама асацыяцыі пісьменніка адносна таго ці іншага колеру даюць нам пэўнае ўяўленне пра паэтычную карціну свету аўтара, якая, у сваю чаргу, з’яўляецца неад’емнай часткай моўнай карціны свету нацыі. Спецыфіка барадулінскай паэзіі заключаецца ў тым, што аўтар звяртаецца да вобразнай прыроды слова, да яго сэнсавых глыбінь, якія ў кожнага народа маюць свае, адметныя ўласцівасці.

Колькасны аналіз ужывання каларонімаў у паэзіі Р.Барадуліна сведчыць пра тое, што паводле частотнасці колераэлементаў дамінуюць белы (144 словаўжыванні), зялёны (123 словаўжыванні) чорны (84 словаўжыванні) колеры. Намі зафіксавана 62 словаўжыванні калароніма *сіні*, 23 – *блакітны*, *чырвоны* – 38 выпадкаў ужывання (*ружовы* – 5 словаўжыванняў), жоўты – 24 словаўжыванні (*залаты* – 11), *шэры* – 18, *рыжы* (*руды*) – 14. Разгледзім найбольш ужывальныя каларонімы ў паэзіі Р. Барадуліна.

Белы колер – самы светлы ў колеравай гаме. У хрысціянстве белы колер з’яўляецца сімвалам чысціні, бязгрэшнасці, роднасці з боскім святлом. Гэты колер выклікае ў нашага народа асацыяцыі са снегам, зімой, што тлумачыцца прыродна-кліматэчнымі ўмовамі жыцця беларусаў: *А белую шкарлупіну зімы / Прадзюбнула сцінелая сініца* [1, т. III, с. 328]; *Снегапад. / Белая ігліца. / Снегапад / Светлапад* [1, т. I, с. 411]; *Не так зямлі ад снегу цёпла, / Як ад ласкавай белаты* [1, т. I, с. 397] Такое арганічнае “адзінства” белага колеру з зімой і холадам у карціне свету беларусаў знайшла адлюстраванне і ў паэзіі Р. Барадуліна: *Час верне цябе з забыцця. / Чало пераснежыць і бровы* (г.зн. ‘пабеліць’) [1, т. I, с.287]; *Як апошняя завіруха, / Маці белая-белая, / І з завейнымі скронямі сын* – (г.зн. з ‘белымі’) [1, т. II, с. 21]; *Босы бусел ходзіць па снезе. / Белы – як зіма* [1, т. III, с.171].

Дзякуючы багатаму вобразнаму мысленню паэта, мы атрымліваем пэўныя звесткі пра духоўную культуру беларусаў. Так, назва верша “Калядна-белы бераг” указвае на знітанасць у свядомасці беларусаў свята Каляд, зімы і белага колеру. Самае важнае ў рэлігійным календары беларусаў свята Вялікдзень звязана з чырвоным і белым колерам: *Прыходзіць Вялічка на сяло / З чырвоным яйкам, / з белатварым сырам* [1, т. III, с.302]. Чырвонае яйка – галоўны “атрыбут” гэтага свята і важны артэфакт беларускай культуры – увайшло, як бачым, у паэтычную карціну свету Р. Барадуліна: *І сонейка – чырвонае яечка – / Знясе святая раница ў аблогі* [1, т. II, с. 322].

У многіх народаў колеравыя асацыяцыі звязаны перш за ўсё з той ці іншай парой года. Так, у беларусаў, як прыгадвалася вышэй, зіма выклікае асацыяцыі з белым колерам. Зялёны – гэта колер вясны і лета, жоўты нагадвае восень: *Ліст жоўты нам пра восень нагадае, / Зялёны – пра вясну, у якой былі* [1, т. III, с.321]; *Вянчаны вянком з зялёнага маю* [1, т. III, с. 121]. Апрача таго, белы колер – гэта колер нашай Радзімы, што адлюстравана ў самой назве краіны Беларусь. Згадкі пра гэта мы знаходзім таксама ў Р. Барадуліна: *Русь, / Лёс без чарнавікоў занёс / На скрыжалі / Белую – / Набела!* [1, т. II, с. 96]; *На Белай Русі / Днеюць белыя світкі* [1, т. I, с. 268]; *Год нараджэння / Калі Русь адбялілася, / Белай / Стала* [1, т. III, с. 110]. Белы колер – колер чысціні: *Белы цвет – / З чарнаты галля, / Белы дым – / З нематы былля. / Трэба пе-*

ракалець як след, / Каб сагрэць чысцінёю свет [1, т. II, с. 242]. Колеракод белы (асабліва праз семантыку калароніма *сівы*) абазначае ў паэтычным радку Р. Барадуліна яшчэ і старасць чалавека: *Гады свае бароды / Бела / Як старцы / Сушаць на кіях* [1, т. II, с. 35]; *Лебедзь шэры малады / Пасталее – набялее* [1, т. II, с. 137]; *Беллагаловым дай мне, доля, / У чорную сысці зямлю* [1, т. I, с. 380].

Характэрнай асаблівасцю паэзіі Р. Барадуліна можна назваць тое, што яму ўласціва “афарбоўваць” свае пачуцці ў колеры. Белы колер звязаны ў яго з самай шырокай гамай пачуццяў: са страхам і разам з тым з бесклапотнасцю і веселасцю; ён суправаджае гора, бяспамяцце і надзею адначасова: *Тут белы страх / Гатоў мяняцца нішай / З зацягасцю, адчуўшы багадаць* [1, т. II, с. 242]; *Белы, / Быццам на яго / Чарната турбот не ліпне* [1, т. II, с. 137]; *Веселасць спее белааблока* [1, т. III, с. 176]; *Чорны вол маёй трывогі, / Белы вол маёй надзеі / Цягнуць лямку да знямогі* [1, т. I, с. 365]; *А маці, як яблыня, белая з гора* [1, т. I, с. 32]; *Засумавалы, / Белы, / Ляціць удалеч матылёк* [1, с. 79, т. I]; *Снег за бяспамяцце бялейшы зябне* [1, т. II, с. 242].

Другі па частотнасці ўжывання колер у барадулінскай паэзіі – зялёны – традыцыйна асацыюецца з маладосцю: *А зямля зялёна-маладая* [1, т. I, с. 156]; *Патухла / майго маленства / зялёнае полымя* [1, т. II, с. 143]; *Быў нядаўна шалёна-зялёны, / Быў нядаўна зусім малады, / Жоўты ліст* [1, т. II, с. 100]. У Р. Барадуліна гэта таксама колер прыроды: *Падперазаў фарсісты дужы дуб / Зялёны пояс хмелю з кутасамі* [1, т. I, с. 18,]; *Прыціхлі вязы ў пашане / Зялёнаю талакою* [1, т. I с., 158]; *А твая парадзела чупрына, / Бор беларускі зялёнакрылы* [1, т. III, с. 38]. Шырокі ахоп тэмы роднай прыроды ў паэзіі нашага земляка якраз і тлумачыць значную частотнасць ужывання гэтага калароніма. Да таго ж, зялёны колер асацыюецца яшчэ ў аўтара з лянотай: *Лянотаю зялёнай пальма млее* [1, т. II, с. 273]. Гэта і колер тугі, пра што сведчыць назва верша “Зялёная туга” [1, т. III, с. 249].

У традыцыйнай культуры беларусаў чорны – колер скрухі, гора: *Чорная скруха / правіць памінкі / па смеху майму / з тваімі вачыма* [1, т. I, с. 109]; *Што адкрыла / Чорная скруха* [1, т. I, с. 181]; *Бусяняткам быў край нямілы, / Пер’е ў маці ўчарніла гора* [1, т. III, с. 173]; *Воўк без прычыны не завые / Да чорнай гаркаты ў вачах* [1, т. II, с. 107]; назойнікі *гаркота* і *чарната* неаднаразова у паэзіі Р. Барадуліна выступаюць як сінонімы: *Снег толькі выпаў / І на лятю / З халоднай прагай выпіў / Гаркату, чарнату* [1, т. II, с. 291]. У паэта даволі часта супрацьпастаўляюцца чорны і белы колеры: *Старасць робіць жанчын сарокамі, / Ды не зробіць чорнага з беллага* [1, т. II, с. 311] або *Як чорны хлеб, / Свой чорны дзень цані, / Бо чорным днём / Святло відаць выяўней* [1, т. II, с. 32]. Нягледзячы на семантычную апазіцыю лексем, што абазначаюць дадзеныя колеры, у такой “супрацьлегласці” аўтара бачыцца іх еднасць, агульнасць паходжання: *Белы цвет – / Чарнаты галля* [1, т. II, с. 242]. Гэтыя два колеры спадарожнічаюць чалавеку, ідучы разам з ім па жыцці: *Кнігаўка мяне ў дарогу пераксіла / Чорна-белым, як жыццё, крылом* [1, т. II, с. 147]; *Чакае ўжо твой чорна-белы / Адбітак будзённы жыцця* [1, т. I, с. 287].

Сіні колер асацыюецца ў паэта з холадам: *Зары – нямы агонь. / Асіны холад – сіні* [1, т. I, с. 192]; *Асіны, / ад холаду сінія, / не могуць пагрэцца* [1, т. I, с. 57,]; *Засынае возера, / ад сіверу сіняе* [1, т. I, с. 77]; далячынню: *Сіні струменіца даляглед. / Ветразі вецер адносіць* [1, т. III, с. 35]; даўніной: *Здаецца, / Ты з той сіняй даўніны, / Што з-пад рукі са мною выглядаю* [1, т. III, с. 122]. Сіні колер у паэтычным кантэксце актуалізуе асацыяцыі, звязаныя з паняццем смутку і тугі: *У памяць гаспадыні / Набожныя званцы / Прынеслі смутак сіні* [1, т. I, с. 435]; *Васільковы спакой / Смутак верасу сіні* [1, т. I, с. 168]; *Тваіх ільноў не адсінее неба, / Блакіт не адзвініць, як лёд тугі* [1, т. III, с. 47]. Аднак, паводле аўтарскага ўспрымання, блакітнымі могуць быць мары і летуценні: *І зноўку пагодзіцца колішні / веснавы, без ніводнай хмурынкі, / блакіт лету-*

ценняў **сінютка-сіні** [1, т.І, с. 62]; *Надзея – распачы хрэсніца – / Да **блакіту** будзе гарнуцца* [1, т. III, с. 195]. У Р. Барадуліна сінявокім можа быць не толькі чалавек – сінія вочы ў пэўнай ступені становяцца сімвалам Радзімы: *У край, дзе раніцай салодкі сон, / Дзе ў сумцы агурок, аловак, сцёрка (А вочы расцвілі, як **сіні** лён!)* [1, т. I, с.36]; *Смяецца лён – / Апошні **сінявокі** беларус* [1, т.ІІ, с.265]; *Ранішне-сінія і маладыя / Вочы славянка нясе* [1, т. I, с.415]; *У вырай, у край **сінявокі**, / Што Белаю Руссю зваўся / Падлетак смялеў і лётаў* [1, т. I, с. 202]; *У світцы марознай Полацк / Вачыма **сінімі** весніцца* [1, т.І, с.201]. Як бачым, сінімі з’яўляюцца васілёк, лён, азёры – этнічна знакавыя апелятывы для беларусаў, якія маюць у культуры нашага народа сімвалічнае значэнне. Каларонім **блакіт** найчасцей сімвалізуе ў паэтычным радку ваду і неба: *Я зразумеў, / Адкуль **блакіт** ласкавы / Тваіх азёр спакойных і нябёс* [1, т. III, с. 47]; ***Блакіт** абмерваюць крылы бусловыя* [1, т. I, с. 276]; *А вясна даганяла зіму; Заяц скочыў у лужу **блакіту*** [1, т.І, с. 52]; *Ліецца вады **блакіт*** [1, т.І, с. 125].

Як сведчыць даследаваны матэрыял, колеракод “чырвоны” ў колькасных адносінах прадстаўлены менш, аднак вылучаецца багатай разнастайнасцю колераэлементаў, што яго абазначаюць, напрыклад: *Пад рукой **крывянеюць** суніцы* [1, т.І, с. 66]; *Калі над Вушачай / лятуць журавы / І поўня спакойна **барвее*** [1, т.ІІІ, с. 66]; *І на яе лісток **чырвонацыбы** / Апаў, як той падлетак на буслянку* [1, т.І, с.96].

Шырока прадстаўлена ў барадулінскай паэзіі колеравая метафара: *Я – самотная. / **Крывянее** чорны туман* [1, т. III, с. 59]; ***Счырванее** золак ад абраз* [1, т.ІІ, с. 279]; ***Пачырванеў** ад сораму / Агонь наіўна-голы* [1, т. I, с. 396]. Для Р. Барадуліна, якога некаторыя літаратары трапна называюць “каралём метафары”, гэты мастацкі сродак мае асаблівую важнасць у стварэнні вобразнасці, перадачы свайго ўласнага бачання свету і патрабуе асобнага даследавання.

Такім чынам, колерапіс у паэзіі Р.Барадуліна сведчыць не толькі пра паэтычнае майстэрства аўтара, яго талент і незвычайнае багацце мовы, але і ўтрымлівае глыбокі этнакультурны змест, бо дае нам звесткі пра традыцыі і святы, светаўспрыманне і пачуццёвыя асацыяцыі, прыродна-кліматычныя ўмовы пражывання беларусаў.

Літаратура

1. Барадулін, Р. Збор твораў. Т. 1 – 3 / Р. Барадулін. – Мінск, 1999.

В.Г. Гаўрыловіч (Гомель)

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ З КАМПАНЕНТАМІ **АВЕЧКА, БАРАН, ЯГНЯ** Ў БЕЛАРУСКАЙ, РУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОВАХ: ПАРАЎНАЛЬНА-СУПАСТАЎЛЯЛЬНЫ АНАЛІЗ

Фразеалогія любой мовы з’яўляецца важнай крыніцай звестак пра пазнанне, склад думак і культурны вопыт народа, менавіта таму асаблівай актуальнасцю вызначаюцца супастаўляльныя даследаванні ў галіне фразеалогіі, вынікі якіх дазваляюць выявіць універсальныя і спецыфічныя моўныя адлюстраванні духоўнага свету розных народаў.

Правядзём параўнанне і супастаўленне фразеалагічных адзінак (далей – ФА) беларускай, рускай і англійскай моў з кампанентамі *авечка, баран* (бел.) – *овца, овечка, баран, агнец* (рус.) – *ewe / sheep* ‘авечка’, *ram* ‘баран’, *mutton* ‘авечка / баран’, *lamb* ‘ягня’ (англ.) з мэтай выяўлення агульнага і адметнага ў іх семантыцы, устанавлення міжмоўных адпаведнікаў, культурных катэгорый (стэрэатыпных уяўленняў, сімвалаў, эталонаў і г.д.).

Колькасць ФА з названымі кампанентамі ў кожнай з трох моў павялічваецца за кошт ФА з кампанентам-дэрыватам: бел. – *авечы, бараноў, баранчык*, рус. – *овчья / ове-*